

Tortilla Flat - John Steinbeck

La història i la crítica de la literatura s'han identificat sovint amb la indústria de l'etiquetatge:

cada autor duu adherit un cartellet que resumeix una obra complexa i sovint contradictòria amb un substantiu (avantguardisme, realisme, intimisme...) acompanyat d'un adjectiu (clàssic, màgic, modern...). L'etiqueta que porta John Steinbeck (Califòrnia 1902 - Nova York 1968) el redueix a la literatura compromesa o de denúncia. Sempre he trobat que el millor lloc per presentar una denúncia és un jutjat, i que les novel·les que pretenen exercir aquesta funció resulten molt més ensopides que un bon pamflet. No és estrany, doncs, que, influït pel reduccionisme de les etiquetes, el lector comenci a llegir *Tortilla Flat* esperant topar amb un argument estantís, amb uns personatges de pedra picada, amb una línia d'acció que per força ha de desembocar en la presa de consciència de les classes oprimides o amb un reforçament de la geografia del mal que provoqui una justa indignació. Qualsevol persona que llegeixi *Tortilla Flat* hi trobarà, en canvi, un obra plena d'humor, de sensibilitat i de malícia.

En la literatura nord-americana existeix una tradició que es basa en el que podríem anomenar «la camaraderia de la inacció»: obres en què uns quants personatges posseïts per una ganduleria raonable i per un egoisme cordial inverteixen totes les energies en la causa de sobreviure sense treballar. Com en la novel·la picaresca castellana, el punt de vista mostra una clara empatia respecte dels transgressors de la llei, però en canvi el protagonista és col·lectiu. Em refereixo al gènere que Mark Twain situa al Mississipí de la infantesa, que Damon Runyon presenta al Broadway de les coristes i els apostadors, que Gilbert Shelton dibuixa a la costa Oest de la marihuana i la revolució sexual. *Tortilla Flat* es pot llegir com un eslabó d'aquesta cadena: l'amistat que uneix Danny i els seus amics al Monterrey dels anys vint està molt per damunt de les aventures amoroses, però molt per sota del valor que té una garrafa de vi. Les necessitats bàsiques dels protagonistes són, per ordre de prioritat, vi, menjar, amor i llenya.

Pel que fa a les relacions d'amistat, no són una necessitat sinó un fet, i la novel·la s'hi recrea més que no pas en els moments d'ira o de mesquinesa. El mèrit de l'autor és crear una atmosfera en què personatges objectivament roïns mostren la cara més humana. Quan estan contents, canten i es barallen. Quan estan tristos, trenquen finestres. Si tenen alguna possessió, la canvien per un galó de vi. Són enamoradissos, de vegades altruistes i en general entranyablement *cantamanyanes*. Quan un d'ells buida la seva butxaca, ens adonem que el contingut s'assembla al que trobaríem a la de Huck Finn: una navalla trencada per la qual li han refusat un got de vi almenys vint vegades, un ham amb un tros de suro, un tros de cordill brut, una dent de gos i unes quantes claus que no obren cap pany.

John Steinbeck aconsegueix acostar-nos a aquests personatges amb una tècnica que s'ha mostrat efectiva: sobrevola els moments conflictius i s'entreté en els que qualsevol lector podria assumir com a propis. L'autor presta tan poca importància als enganys i a les baralles com els mateixos protagonistes. El seu realisme es concreta quan mostra la il·limitada capacitat d'autoengany que posseeixen els éssers humans adults, quan narra com la complicitat no dura ni un instant més del que duren les comunitats d'interessos. I tot presentat amb una elegància compositiva exempta de proclames i de rancúnia: amb una alegria freda.

Tortilla Flat és el relat de les tribulacions d'un *homeless* que té la mala sort d'heretar dues cases. Part dels problemes desapareixen quan se li'n crema una, però el lector ja intueix que no descansarà tranquil fins que no resolgui el problema de la propietat. Si algun missatge té aquesta novel·la és el que més s'oposa a la denúncia social entesa en sentit filomarxista: resulta més pròxima a la resignació oriental, al franciscanisme cristià, al nomadisme de la *beat generation*. El més generós és el qui no té res: el que viu més intensament és el qui té menys per perdre.